

FRÁSÖGN*af fundi þingmannanefndar um norðurskautsmál í Helsinki 20. nóvember 2014*

Af hálfu Íslandsdeildar þingmannanefndar um norðurskautsmál sótti fundinn Jón Gunnarsson, formaður, auk Vilborgar Ásu Guðjónsdóttur starfandi ritara. Helstu mál á dagskrá voru norðurslóðastefna Finnlands, menningarsamstarf á norðurslóðum, notkun lífrænna orkugjafa í Finnlandi, nýstofnað Efnahagsráð norðurslóða og möguleg stofnun upplýsingamiðstöðvar Evrópusambandsins um norðurslóðir.

Fyrsta mál á dagskrá var kynning utanríkisráðherra Finnlands, Erkki Tuomioja, á norðurslóðastefnu Finnlands, en stefnan var fyrst kynnt í ágúst 2013. Í henni er lögð áhersla á stöðu íbúa Finnlands, menntamál, efnahagsmál, innviði, umhverfismál, stöðugleika og alþjóðasamstarf á norðurslóðum. Sérstakur fókus er á þekkingu Finna á málefnum tengdum samgöngum í lofti og á sjó við erfið veðurskilyrði („snow-how“) og hvernig Finnland getur lagt sitt af mörkum í norðurslóðasamstarfi og -þróun. Tuomioja lagði áherslu á loftslagsbreytingar í erindi sínu og áhrif þeirra á norðurslóðir, sem hann taldi að ætti að vera í forgrunni á ráðstefnu Sameinuðu þjóðanna um loftslagsbreytingar á næsta ári í París. Hann sagði Evrópusambandið hafa ýmislegt til málanna að leggja í norðurslóðasamstarfi og að sambandið fengi að öllum líkindum stöðu áheyrnarríkis á fundi ráðherranefndar Norðurskautsráðsins í apríl á næsta ári. Rússland hefði þó látið í ljós efasemdir í því sambandi.

Maija Lummepero, menningarráðgjafi í utanríkisráðuneyti Finnlands, kynnti menningarsamstarf á Barentssvæðinu og í stefnu Norðlægu víddarinnar (e. Northern Dimension). Menningarmálanefnd Barentsráðsins var stofnuð árið 1991 en markmið starfsins er að styrkja menningarlega sjálfsvitund, fjölmennningarlegar samræður og menningartengsl milli aðildarríkja ráðsins. Áherslur síðustu ára hafa m.a. verið á leikhús, bókasöfn, frumbyggja og tungumál. Samstarf Norðlægu víddarinnar um menningarmál (e. Northern Dimension Partnership on Culture) var stofnað árið 2010 og er markmið þess að stuðla að félags- og efnahagslegri þróun á svæðinu með því að brúa bilið milli opinbers fjármagns og einkafjármagns og styrkja samstarf menningargeirans við viðskiptalífið. Aðspurð sagði Lummepero engan vinnuhóp samstarfsins einbeita sér sérstaklega að samstarfi á norðurslóðum, en samstarf ætti sér engu að síður stað.

Þá tók til máls Timo Ritonummi, frá vinnumála- og efnahagsráðuneyti Finnlands, sem kynnti orkustefnu Finnlands með áherslu á notkun lífrænna orkugjafa. Stór hluti orkunotkunar Finna byggist á viðareldsneyti, eða 25%. Þeir stefna að því að árið 2020 byggist 38% orkunotkunar á sjálfbærum orkugjöfum, þar af verði helmingur frá viðareldsneyti. Í dag er hlutfallið 33%.

René Söderman frá utanríkisráðuneyti Finnlands hélt erindi um nýstofnað Efnahagsráð norðurslóða (e. Arctic Economic Council). Fyrsti fundur ráðsins var haldinn í byrjun september en ráðið samanstendur af 42 fulltrúum viðskiptalífsins frá aðildarríkjum Norðurskautsráðsins ásamt sex fulltrúum samtaka frumbyggja á svæðinu. Söderman sagði frá þeim markmiðum ráðsins að deila bestu venjum og tæknilegum lausnum ásamt því að vinna að sameiginlegum stöðlum. Ráðið mun vinna náið með Norðurskautsráðinu og stefnir á að verða rödd viðskiptalífsins á norðurslóðum. Stofnaðir hafa verið vinnuhópar um innviði, orkumál, námuvinnslu, ferðaþjónustu, fiskveiðar, mannaúð og uppbyggingu afkastagetu. Áhersla verður á hefðbundna og staðbundna þekkingu og lítil fyrirtæki.

Loks kynnti Paula Kankaanpää, prófessor og forstöðumaður Norðurslóðasetursins í Rovaniemi í Norður-Finnlandi, stöðu mála þegar kemur að mögulegri stofnun upplýsingaseturs Evrópusambandsins á norðurslóðum. Finnland hefur í nokkur ár unnið að því að setrið verði sett upp og vill að það verði staðsett í Rovaniemi. 19 leiðandi rannsóknarstofnanir á sviði

norðurslóðamála í Evrópusambands- og EFTA EES-ríkjum hafa stofnað alþjóðlegt net um verkefnið og unnið ítarlega skýrslu um þróun mála á norðurslóðum. Kankaanpää sagði frá því að framkvæmdastjórn ESB ynni nú að orðsendingu (e. communication) um norðurslóðir sem yrði gerð opinber á næsta ári. Hún vænti þess að ákvörðun um setrið yrði tekin á sama tíma.

Næsta mál á dagskrá var starfsemi þingmannanefndarinnar og málefni norðurskautsins innan einstakra aðildarríkja hennar. Jón Gunnarsson sagði frá ráðstefnunni Hringborð norðurslóða (e. Arctic Circle) sem haldin var í Reykjavík í lok október sl. sem og ráðstefnu utanríkisráðuneytisins og Jafnréttisstofu um jafnrétti kynjanna á norðurslóðum og ráðstefnu Rannsóknaseturs um norðurslóðir um stjórnun, samstarf og sjálfbærni á norðurslóðum. Þá fagnaði hann því að það liti út fyrir að Evrópusambandið og Kanada hefðu fundið lausn á deilu sinni um sölu á selafurðum innan sambandsins og óskaði eftir frekari upplýsingum um þróun þeirra mála. Einn af fulltrúum Kanada og varaformaður SCPAR, Dennis Bevington, sagði frá þátttöku sinni í fundi æðstu embættismanna Norðurskautsráðsins í Kanada í október sl., þar sem hann kynnti meginniðurstöður fundar þingmannaráðstefnu um norðurskautsmál í Whitehorse í september sl. Fulltrúi Svíþjóðar sagði frá myndun nýrrar ríkisstjórnar þar í landi eftir kosningarnar í september sl. og áherslu nýrrar stjórnar á loftslagsbreytingar. Fulltrúi Noregs sagði frá nýrri stefnu Noregs gagnvart norðurslóðum. Fulltrúi þingmannaráðs Sama sagði frá áætlaðri opnun ráðsins á skrifstofu í Brussel og eins frá umsóknum ráðsins um aðild að Norðurlandaráði og Norðurskautsráðinu. Þá sagði hann frá óróa í tengslum við fyrirhugaða nýtingu stjórnvalda í Svíþjóð á landi sem Samar hafa haft yfirráð yfir, án samráðs við samfélag Sama á svæðinu. Fulltrúi Norðurlandaráðs sagði frá nýafstöðnu þingi ráðsins í Stokkhólmi og nýrri áætlun ráðsins um norðurslóðir fyrir árin 2015-2017. Fulltrúi Vestnorræna ráðsins sagði frá síðasta ársfundi ráðsins þar sem ákveðið hefði verið að vinna að sameiginlegri stefnu vestnorrænu landanna á norðurslóðum. Þá sagði hún frá fyrirhugaðri þemaráðstefnu ráðsins í janúar nk. þar sem stefnan verður mótuð frekar. Loks sagði hún frá málstofu ráðsins á Hringborði norðurslóða í Reykjavík. Fulltrúi Rússlands sagði frá því að forseti Rússlands hefði nýverið skipað Vyacheslav Shtyrov, forseta rússneska sjálfstjórnarlýðveldisins Saka, sem sérlegan fulltrúa landsins í málefnum norðurslóða.

Í kjölfar fundar stjórnarnefndar var haldin ráðstefna um öryggismál á norðurslóðum. Jón Gunnarsson hélt erindi um samstarf landhelgisgæsla á svæðinu. Hann sagði frá starfi og ábyrgð Landhelgisgæslu Íslands og samstarfi hennar við innlenda jafnt sem erlenda aðila, þar á meðal lögreglu og slökkvilið, og erlenda sjóheri og landhelgisgæslur. Jafnvel í verkefnum sem íslenska landhelgisgæslan bæri fulla ábyrgð á væri neyðaraðstoð oft á tíðum veitt af erlendum samstarfsaðilum, líkt og danska sjóhernum á Grænlandi, norsku leitar- og björgunarþjónustunni, og landhelgisgæslu Færeyja, Bretlands og Kanada. Sterkt og skilvirkt samstarf væri því einstaklega mikilvægt í þessu sambandi. Í tilfellum þar sem bátur eða skip týndist væri samstarfið jafnvel á ennþá stærri skala, þ.e. á vettvangi samstarfs landhelgisgæslustofnana við Norður-Atlantshaf (e. North Atlantic Coast Guard Forum), samstarfi 18 ríkja við Norður-Atlantshaf og Eystrasaltið. Reynslan sýndi að samstarf um leit og björgun á norðurslóðum væri einstaklega mikilvægt og ætti að styrkja frekar, ekki síst á grunni samnings um leit og björgun á norðurslóðum frá árinu 2011, og á grunni samnings um samstarf um viðbúnað við olfúmengun á norðurslóðum frá árinu 2013. Aukið upplýsingaflæði milli landanna myndi vera væri jákvæð þróun ásamt aukinni þjálfun og menntun á sviði áhættustýringar. Mikilvægast væri hins vegar að leggja áherslu á björgunargetu og viðbrögð við hættuástandi. Það væri tilviljunum háð hvort viðbúnaðarkerfin sem til væru í dag gætu til að mynda ráðið við neyðarástand hjá skemmtiferðaskipi sem væri í nauðum statt á norðurslóðum. Gífurlega erfiðar aðstæður þar sem mikill fjöldi fólks væri í hættu kölluðu á mjög mikla björgunargetu sem væri einfaldlega ekki fyrir hendi í dag. Landfræðileg staðsetning Íslands, geta til leitar og björgunar og sterkir innviðir um allt land gerðu landið að viðeigandi staðsetningu fyrir miðstöð leitar og björgunar á norðurslóðum. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.arcticparl.org.